

Børnefolklore i øjenhøjde

Om pigers forhold til frække ord og sange

Af Bjørg Kjær

Fra marts til november 1985 havde jeg for at tjene til livets fornødenheder et vikariat som pædagogmedhjælper på et fritidshjem i København. Opholdet var ikke tænkt som et feltarbejde, men det viste sig, at det kunne give nogle perspektiver på det man kalder børnefolklore. Her fik jeg for alvor set noget af børnenes folkekultur i aktion og *i sammenhæng*.

Fritidshjemmet er beliggende i Københavns Nordvest-kvarter. Det er en institution, som rekrutterer sine børn på almindelig vis gennem den lokale pladsanvisning. Børnene er derfor rimeligt repræsentative for området. Der er en del indvandrerbørn og børn fra almindelige, solide arbejderhjem, fra hjem med enlig forsørger eller fra sammenbragte familier, samt en mindre del fra bogligt uddannede familier. Alt i alt en meget broget flok unger med forskellig baggrund, dog med nogen overvægt af arbejderbørn.

Bygningen, hvor fritidshjemmet har til huse, er bygget til andet formål og er i øvrigt af en vis alder, så moderne institutionsbyggeri er det ikke. Fritidshjemmet, eller »fritteren«, som børnene siger, har en ret løs struktur og der lægges vægt på, at børnene har mulighed for selv at lege og i øvrigt selv kan vælge, hvad de vil beskæftige sig med. Pædagerne er der altså som et tilbud. De aktiviteter, som udbydes, vinder meget forskellig tilslutning. Det sker mange gange, at børnene hellere vil lege med sig selv og hinanden, end deltage i et struktureret og voksenstyret forløb. Man hygger sig og gør det, man har lyst til. Det betyder, at den overvejende del af børnenes tid på »fritteren« går med at være sammen med hinanden, lege, skændes og så videre. Det giver gode muligheder for børnenes egne udfoldelser.

Stuerne

På institutionen er børnene fordelt på tre grupper: Rød, Grøn og Blå stue. Stuerne er det sted, børnene hører til. Det er her de spiser frugt om

eftermiddagen og det er her de siger til når de kommer og går. Det meste af dagen cirkulerer børnene imidlertid som de har lyst til.

På gangen mellem Grøn og Rød stue ligger et lille rum, kaldet »hopperen«. Det er et rum, som er fuldt af puder og madrasser og som i øvrigt er forbudt for voksne. Der er stor rift om at få lov til at »have«/være i »hopperen« og de voksne må engang imellem bryde ind og mægle eller skære igennem, så stridighederne løses. Ofte kan børnene dog selv klare bøvet og der kan gå flere timer, hvor man ikke hører en lyd derinde fra.

Rød

På Rød stue hører alle de mindste børn til – det er her man starter og bliver sluset ind.

Kirsten er pædagog på Rød stue og hun er tilhænger af faste rammer og en vis grad af disciplin. For eksempel skal man, når der spises, sidde stille, høre historie og lytte efter. Kirsten bliver lidt genert eller lidt vred over de frække ord, som børnene siger. Hun er i midten af halvtredserne.

Sara, 7 år, er lidt trist en dag. Har haft meget fart på og har haft en del konflikter. Nu er hun træt og vil bare sidde lidt hos Kirsten. Snakken går om maling og pensler og malerier, for børnene er i gang med den slags. De andre stuer er nede på græsset for at lege, så der er ret roligt. Sara hænger og mosler og hygger på skødet af Kirsten. Nyder at være i en særstilling. Hun nyder, at Kirsten er stor, blød og tyk. »Hvad er det?« siger hun og peger smilende på Kirstens bryster. »Det er da mine bryster,« siger Kirsten og kvæler ordene lidt i fnis. Hun rejser sig og beskæftiger sig med de andre børn.

Grøn

På Grøn stue er børnene 8-10 år. Pigegruppen er stærkt styret af en meget smart og finket pigeskikkelse. Pigenormen går her på at være smart og yndig og på de voksnes side. Drengene anses for at være dumme og irriterende, men det er alligevel spændende at være i kontakt med dem. Denne kontakt opnås gennem drillerier og forsvar.

Grøn Stue ved spisetid. Alle er bænket omkring bordet. Den voksne pædagogmedhjælper er i gang med maden. Brian og Morten (8 og 9 år) snakker om at de har huller i bukserne. Snakker så om de almindelige huller, der er i bukser. Mens de kommer frem til at bukser har tre huller, bliver deres stemmer højere og højere – de henvender sig nu til et bredt publikum og ønsker en reaktion fra den voksne, som de i øvrigt holder øje med.

Morten: »Der er tre huller i bukserne. Det og det og det.« Han peger på livet, på det ene ben og det andet. »Nårh nej. Så er der jo også dét til pikken!« Stemmen stiger i styrke. »Har, har!!!« Begge griner. Ja, så er der også det til dilleren,« siger Brian og griner. Der snakkes lidt videre i tomgang. De kan ikke lige finde på mere.

Morten snakker lidt om pikke, pisse og lynlås, kraftigt understøttet af Brian. Pigerne sidder og spiser deres madder, ser på de to og veksler sigende blikke, mens de ikke helt kan lade være med at grine.

Morten: »Mændenes er ligesom en hugorm! Har, har.« Den voksne har travlt et andet sted og bryder ikke ind. Børnene ser på mig og da jeg ikke bryder ind, går de over til at snakke om at skære Carola i skiver. Carola er et sikkert offer. Hun begynder straks at hyle op om, at drengene driller hende og hun forsvarer sig med en lydstyrke, der omgående får den voksne til at blande sig og bede drengene om at holde op.

Pigerne har som gruppe hele tiden fulgt nøje med i, hvad der foregik. Deres samtaler blev indstillet til fordel for at høre efter, hvad drengene sagde, fnise og være lidt forarget på én gang.

Blå

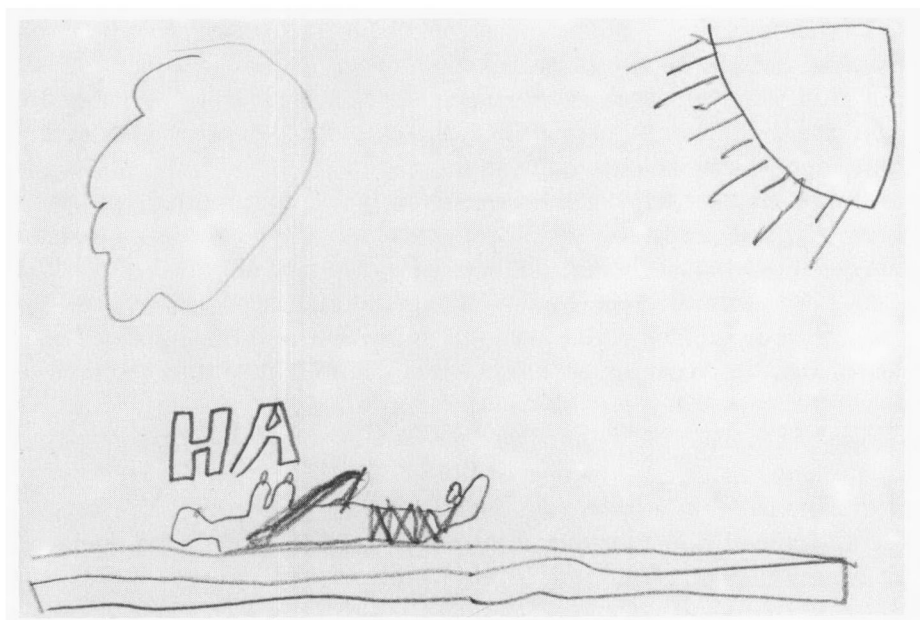
På Blå stue er børnene 9-11 år. Drengegruppen er meget stærk og meget fræk. Den voksne på stuen, Knud, synes at drengene er stride og pigerne er søde. Han er i midten af halvtredserne.

Knud og jeg sidder og snakker, da Maja, en lille fiks sag på 10 år, pludselig kommer løbende ind, syngende af fuld hals:

På en jernbaneskinne
lå en nøgen danserinde
og hun kilded' sig i hullet med et
strå, strå, strå.
Men da strået blev for lille
holdt det op med at kilde.
Maggedille, maggedulle, maggedejejeje.

Knud griner og siger: »Ih, hvor er du fræk.«

Maja: »Ja, ikkosse. Tihi,« med fin damestemme: »Ja, ja, det må man sige . . .« mens hun svanser ud igen. Udenfor kan man høre at hun fniser sammen med et par andre piger.

Disse eksempler giver en lille fornemmelse af, hvordan miljøerne i institutionens forskellige enheder kan reagere forskelligt på børnenes brug af »det frække«.

Dette repertoire kan vi i disse situationer se blive brugt som en markering af modsætningen barn – voksen. I scenen fra Grøn stue er markeringen et tveægget sværd. Det er ikke kun de voksne, der sendes budskaber til, men også de andre børn. Drengene henvender sig til den voksne, men er samtidig meget bevidste om at pigerne holder øje med dem og ser på dem med en blanding af foragt og beundring. Det giver status at gå til grænsen for det tilladelige. Det giver status at være den, der tør.

Hermed har vi nærmet os nogle af børnekulturens grundpiller:

1) Den giver et medie, en kanal, et redskab, hvormed man kan hævde sig. Mærke at man findes til (giver evt. voksenkontakt).

2) Den giver en mulighed for at beskæftige sig med tabuiserede emner (pik, røv osv.).

Begge aspekter har med overlevelse at gøre. Sara på Rød stue er pædagogens yndlingsbarn. Hun (Sara) synes på sin vis at det er dejligt, men må løsrive sig, skabe afstand til den voksne fordi hun via særbehandlingen (omklamringen) fjerner sig fra sine jævnaldrende. Hun må markere, at hun er *noget andet*.

Det fører os frem til et mere alment eller overordnet syn på børnekulturen. Den er en modkultur – et kulturelt selvforsvar.

I billedet fra Blå stue, hvor Maja på trods af sin brug af en fræk sang slet ikke opfattes som provokerende, kan vi se kultureernes samspil. Umiddelbart ligner det en fælles spøg, men det er det ikke. Maja hygger sig nemlig ikke *med* Knud – hun hygger sig *mod* ham. Knud er en ret upopulær figur blandt børnene. Han er nemlig slet ikke interesseret i børnene og sit arbejde – og børnene ved det. Maja er ikke ude på at gennemgå en konflikt med Knud, for hun synes ikke at han er vigtig nok. Men hun kan vise sin foragt for hans kadaverdisciplin og hans person ved at parodiere voksnes afstandtagen til de frække sange. Hun har vist hvor hun hører hjemme.

Børnene og det frække

I det følgende vil jeg på tværs af stuerne prøve at gå lidt tættere på nogle af børnene og deres brug af frækt repertoire.

1. scene

Fritidshjemmet har en gammel kassettebåndoptager, som børnene kan bruge som de vil. Den bruges af en del af børnene til at tage med ind i »hopperen«, hvor man kan være sig selv, og der indspille forskellige sange på bånd.

Carola sidder i pulterkammeret ved Grøn stue og leger med båndoptageren. Hun er alene derinde. Hun kommer ud derinde fra og sidder nu på Grøn stue og finder ud af at spole frem og tilbage. Hun afspiller så det, hun har spillet ind. Fra båndoptageren lyder Carolas stemme:

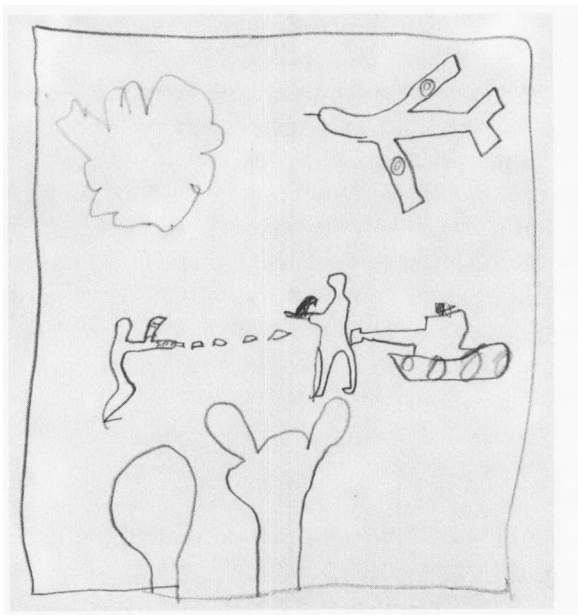
Og det var Danmark og det var Danmark.

Olé, olé, olé.

Og det var Danmark og det var Danmark.

Olé, olé, olé . . .

Hun synger sangen mange gange. Den bliver sunget stille og roligt, uden skrål af almindelig glæde ved at synge. Brian går forbi og hører, hvad der foregår. Han driller Carola og siger, at hun er vel nok fjollet at hun bare synger det samme hele tiden. Hun bliver sur og hylér op om at han da i hvert fald bare skal holde op med at sige sådan noget. Hun er meget højroset og den voksne bliver ganske enkelt nødt til at gribe ind af simple decibel-årsager.

Ca. 3-4 uger senere har Carola igen fået fat i båndoptageren. Hun går afsides og da hun kommer ud igen lyder optagelsen sådan:

Det var Bamse og Kylling åh-åh-åh-åh.
De sku' i biffen og se en film.
Da filmen var færdig åh-åh-åh-åh.
Så fik de en bajer og så i seng.
Hvad der skete i sengen det ved vi ej.
Det fik vi at vide den første maj.
Da ungen skreg.

Mahmud (9 år) går forbi – griner, men siger ingenting. Carola begynder at fortælle mig om, at hun også har en båndoptager derhjemme . . .

2. scene

Sara, Pavin og Mette, alle fra Rød stue (ca. 7 år) går i »hopperen« og hygger sig gevaldigt. En gang imellem stikker de hovederne ud og råber noget efter nogle forbigående eller nogle, som de har noget i gang med i et spil, der går på at sige ting til hinanden, blive »sur« og give gengæld ved enten at svare eller true med at storme »hopperen« og erobre den. Det

er en ganske speciel leg. Selv om alle spiller visse roller er de alligevel hele tiden sig selv . . .

På et tidspunkt under denne leg kommer trekløveret Sara, Pavin og Mette marcherende ud fra »hopperen«, syngende af fuld hals:

Her kommer Skipper Skræk
med lommerne fulde af bræk.
Han sidder derhjemme med pikken i klemme.
Her kommer Skipper Skræk.
Dyt, dyt.

Her kommer Skipper Skræk
med lommerne fulde af bræk.
Han sidder på wc og spiser med en teske.
Her kommer Skipper Skræk.
Dyt, dyt.

Pavin kan faktisk ikke teksten, men er meget ivrig og synger med efter bedste evne mens hun grinende og beundrende ser på først og fremmest Sara, men også på Mette, som er den, der bedst kan huske teksten. Kirsten griber ind og siger, de skal tie stille og at det larmer alt for meget. De griner frækt, men er vist lidt skuffede over, at det ikke er det frække, hun reagerer på. De fortsætter med at synge lidt endnu. Pavin ser nu på mig og griner mens hun synger med. Hun morer sig over, at jeg godt ved, at det er noget frækt noget selv om Kirsten slet ikke lagde mærke til det. Vi er sammen-svorne. Hun kommer hen til mig senere på dagen og nævner det for mig.

3. scene

Trapperummet (med garderober og udgang) ved firetiden. Vladimir, Sara og Mette snakker om løst og fast. Sara er ved at tage tøj på og gå. Det trækker lidt ud med at gå fordi hun hygger sig meget godt med at snakke med een af de ældste drenge på fritidshjemmet (Vladimir). De snakker om at skide i bukserne og på wc. »AAAA, hvor ulækkert, altsåååååå,« udbryder Sara mens hun griner, »men Vladimir og Mette, I har bare kysset, har I. Ja, og bollet.«

Vladimir smiler og siger afdæmpet: »Nej, det har jeg ikke.« Vladimir er 12 år, Mette og Sara er 7.

Snakken går frem og tilbage om, hvem der har kysset hvem i »hopperen«. Man vender tilbage til det med at bolle og Vladimir får sagt, at Sara har bollet med en eller anden.

Sara råber: »Det er til hvertefælde løgn!!!!« Vladimir smiler og hygger

sig med at have overtaget. Sara: »Det er bare meget værre, at du har bollet med Mette og du vil ikke indrømme det, ja.« Der er en del grin og larm over, at Sara skulle have bollet med en og Sara bliver lidt irriteret over det.

Mahmud kommer og skal til at tage tøj på. Sara siger grinende og meget hurtigt: »Du kan da bare ta og bolle med din mor.« Mahmud: »Nej, jeg kan ikke,« siger han lavmælt og går. Sara stikker den sidste trumf og siger mere om end til mig: »Bjerg har i hvert fald også ligget og bollet.«

Vladimir trækker på smilebåndet og skuldrene og accepterer, at Sara altså er den frækkeste og selskabet opløses. Sara springer veltilfreds ned ad trappen og siger/synger et farvel.

4. scene

Sara, Pavin og Mette er i »hopperen«. Jeg sidder ude på gangen ved siden af døren og snakker med dem, der kommer og går og sørger for, at de kommer hjem i tide og med alle deres ting.

De tre piger morer sig og leger fint, kan man høre. Jesper går forbi og slår i farten til døren. Sara stikker straks hovedet ud og spørger hvem det var, der gjorde det. »Var det dig, Jesper? Hvor er du altså bare *fræk!*« siger hun og lader sætningen slutte næsten i falset. »Det skal du altså lade være med, Jesper,« siger hun med belærende røst. Tydeligvis er hun en rigtig lærer eller pædagog.

Et par drenge kommer nu og da forbi og skal alle lige prøve, hvad der sker når de slår eller sparker til døren. Pigerne derinde mister interessen for forstyrrelserne og forsvinder længere ind i deres snak. Jeg kan følge med i hvad der bliver sagt fordi Mette har glemt at lukke døren helt . . .

Snakken går livligt og med mange sjove indfald. Der grines meget og det lyder i det hele taget meget hyggeligt. De leger popstjerner. Står og synger ind i håndtaget på et sjippetov mens de danser og er meget cool, kan jeg se gennem sprækken. De synger nogle forskellige danske grand-prix-melodier, men kan ikke rigtig huske teksten og kludrer også lidt i melodierne. Derfor bliver de lidt trætte af at være cool og legen udvikler sig til noget lidt mere løssluppet. De fjoller rundt og synger:

Se den lille kattekillung
nej, hvor er den sød.
Den har fået en pil i røven
og nu er den død.

Mette synger med høj, skinger røst og hviner af fryd ind imellem. Pavin er meget ivrig, men kan ikke rigtig bidrage med noget. Hun kender ikke så mange sange og er i øvrigt ikke så god til dansk.

»Den kender jeg ikke, Mette. Har du selv lavet den?« spørger hun.

»Nej. Kender du ikke engang den?«

»Naaj, jeg gør ikk', men den er sjov . . . Tør du godt synge den når din mor er der?«

Mette: »Ork ja. Hun bliver ikke så sur.«

Pavin: »Hi, hi, hi, hi, hi, hi.«

Sara: »Min mor hun bliver bare skidesur, men jeg synger den da bare alligevel.«

Pavin (forbavset): »Gør du det?«

Sara: »Ja så siger hun bare at jeg skal gå ind på værelset, men så går jeg ind og ser fjernsyn.«

Pavin: »Hvad siger hun til dig?«

Sara: »Hun bliver bare så skidesur så hun bare skider i bukserne . . . og så lugter det bare af lort over det hele. Og det' bare helt *prunt* over det hele.«

Pavin: »Nej, Sara, det passer ikke.«

.....

Pavin: »Vel Sara?«

Sara: »Men ved du hvad, Pavin, nogen gange, ikke, så synger jeg da bare noget for mig selv, men ved du hvad, min storesøster hun har da bare lært mig en anden en.«

Pavin: »Åeh, Sara, vil du ikke nok synge den? Den er så god.« (Hun mener at den sikkert er god.)

Sara: »Jamen den kender du da også, ikke?«

Mette: »Jeg ved da slet ikke hvad det er for en.«

Sara: »Den med oppe i Norge.«

Mette: »Mmmmm.«

De synger:

Oppe i Norge der bo'de en bonde.

Giffen gaffen giffen gaffen giffen gaffen guff.

Han havde en datter med toogtyve patter.

Giffen gaffen osv.

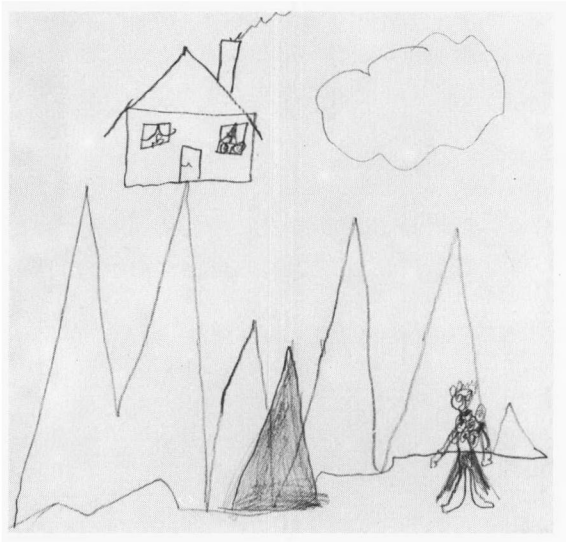
Nu skal vi standse for nu skal de danse.

Giffen gaffen osv.

Nu skal vi holde for nu vil de bolle.

Giffen gaffen osv.

Pavin griner benovet, henrykt. »Den ér vel nok fræk . . .,« siger hun. Snakken fortsætter . . .

*Oppe i Norge der
bo'de en bonde . . .*

5. scene

Grøn stue om eftermiddagen. Børnene laver påsketing i papirklip. Der arbejdes intenst og interesseret. Der sidder ca. 8 børn omkring bordet (nogle går lidt til og fra). De fleste er piger, men også et par drenge er med og hygger sig stiltfærdigt. Dorte på 8 år er i gang med at klippe i gult karton. Saksen er lidt sløv og vil ikke rigtig makke ret.

Der tales om det, der laves. »Se, hvad jeg har lavet! Er den ikke blevet fin?« »Jo, den er da rigtig god. Synes du ikke jeg skal sætte en gul fjer på her?« . . . »Nej, nu gik den i stykker. Øv.«

Sådan går snakken i ro og mag. Dorte er i fint humør, men kan ikke rigtig tage, at hendes papirklip går lidt i fisk. »Nej, se nu gik den i stykker. Det var også bare dig, der skubbede til bordet, ja,« siger hun. Den voksne prøver at få hende til at reparere eller lave et nyt klip. Det lykkes og hun går i gang igen. »Det bliver helt skævt!« »Det gør da ikke noget. Så kan man se, at det er håndlavet,« siger den voksne. »Narm'n det *er* noget rigtig bæ-røv, er det, ja.« Hun smiler med hovedet på skrå og med underlæben trukket frem. Til den voksne siger hun: »Det er også bare dig, der rykker til bordet. Du er en rigtig bæ-røv . . . Bæ-røv, bærøv, bærøv . . .,« synger hun smilende, drillende, men ikke provokerende. Stemningen er hyggelig. Snakken fortsætter . . .

6. scene

Eftermiddag på Blå stue. 8-9 børn hygger sig med Anders And-blade, ludo, kortspil osv. Maja er med til at spille ludo med mig og to andre børn. Hun

bliver træt af spillet og går lidt rundt mens hun stadig deltager i den småsnakken, som er i gang ved bordet. Hun *keeeeder* sig og fjoller lidt rundt. Danser ballet og synger til. Overdriver så smilene kommer frem. En af de store drenge på stuen siger: »Øv, hvor er du tumpet!« og griner. »Ja, men jeg er så dygtig til ballet, ikke osse?« svarer Maja og svanser videre. Mens hun fortsætter sin dans, får hendes sang nu ord og hendes stemme går over i sopran- eller opera-lejet:

Ole sad på en knold og sked
lige ned i ho'det på en gummiged.
Ole sprang og geden sang:
Klø mig lidt i røven med en bambusstang.

Hun synger meget langsomt og inderligt. Alle knækker sammen af grin . . .
Der skottes lidt til mig.

7. scene

Lise går på Rød stue. Hun er meget lille af sin alder (7 år) og hendes forhold til de voksne er præget af en god tone og fredsommelig snak om søde piger og prinsesser med lyserøde kjoler m.m. Ingen har nogensinde set hende fremføre noget frækt eller provokerende. Hun har tilsyneladende ikke brug for det, synes de voksne . . .

En dag har børnene fået lov til at være alene på Rød stue. Der er 6-7 stykker, der tager imod tilbudet. Alle deltager de tilsyneladende i den fælles leg. På et tidspunkt skal jeg ind på stuen for at hente noget garn og jeg kommer tilfældigvis til at overheøre, at Lise er i gang med at synge for. Et par andre synger med:

Op af brøndens klare vand
trækker Thomas sin tissemand.
Den er slimet, den er slasket.
Den er aldrig blevet vasket.
Op af brøndens klare vand
trækker Thomas sin tissemand.

Fælles grin. Thomas protesterer halvhjertet. Snakken fortsætter.

8. scene

Fritidshjemmet på tur. I bussen er en ca. 30 børn og 4 voksne med. En gruppe af de større piger er i gang med at ordne verdenssituationen. De snakker om, hvem der er søde og hvem der er dumme i personalegruppen

og om deres fordele og ulemper i øvrigt. Humøret er højt og stemningen stiger. Der synges om hver af »personalerne« på skift. For eksempel:

Vi har en Bjørg, en Bjørg,
en rigtig hængerøv.
Her i lejren, ja her i lejren . . . osv.

Alle hygger sig og ingen tager versene fortrydeligt op. Efterhånden går der dog lidt sport i at se om ikke det kan lykkes at gå lige til grænsen og gøre de voksne knotne. Man går over til det frække . . .

Moar, jeg skal tisse.
Skal du det min ven?
Så gå op på loftet og tag tissemanden frem.
Nej det tør jeg ikke for der står en mand
og han vil så gerne se min tissemand.
Skynd dig, skynd dig!
Ellers går det galt.
Syltetøj i bukserne det kan vi ikke ha'.
Skynd dig, skynd dig!
Ellers går det galt.
Syltetøj i bukserne det kan vi ikke ha'.

De voksne bliver stadig ikke sure. Blandt andet fordi de er fordybet i en eller anden interessant samtale. Men stemningen bare stiger og stiger. Nu må der snart ske noget . . . sangen synges igen og igen . . . højere og højere. Til sidst rejser en af de voksne sig og råber af fuld hals (for at få ørenlyd) at nu er det altså nok og skælder ud på hele flokken. Der bliver stille og en sagte fnisen breder sig i hele bussen . . .

Om brugen af det frække

Hvad kan vi så lære af disse små glimt fra hverdagen på et fritidshjem?

Først og fremmest er det klart, at ungerne bruger det frække til meget forskellige ting . . .

Sara (scene 2, 3 og 4) bruger det i en meget kraftig »markedsføring« af sig selv som en *Fræk Pige*. Dorte derimod bruger de frække ord til at understrege sin artighed, sin pænhed. Hun markedsfører sig selv som en *Sød Pige*. Selv om hun siger grimme ord med sin mund, agerer hun pænhed og loyalitet med sin krop, stemme, mimik osv. Pigerne vælger

altså mere eller mindre frit, hvilken rolle de vil tage på sig. Man kan spørge sig selv om, om dette rollevalg kan være betinget af for eksempel klassetilhørsforhold eller social baggrund. Mit materiale er selvfølgelig alt for begrænset til at man kan drage nogen konklusioner på det, men man kan nok stille sig nogle spørgsmål ud fra det . . .

Carola med båndoptageren bruger en fræk sang for at få lov til at være i fred for de andre børns fordømmelse. Hun er en pige med lav status. Hun er lidt uden for gruppen. Hun lever ofte i sin egen verden, drømmende og fraværende. Det er bare ikke populært på fritidshjemmet. De andre børn kræver af hende, at hun skal magte den sociale ping-pong, som udspilles dagene og ugerne igennem. Det er ilde set at sætte sig i en særstilling. Man skal være barn når man er barn og opføre sig som et sådant. Det at bruge båndoptageren vil for de andre børn sige at indspille frække sange og afspille dem i voksnes påhør som en provokation. Carola lærer da også dette rent formelle men lægger en anden betydning i det. Hun foretrækker en samtalende voksenkontakt frem for en konfliktpræget, men hun får lov at være i fred i det øjeblik, hun har lært at mestre den gældende teknik. Hun er ikke længere en trussel mod den herskende orden.

Eksemplet med Maja, som dansede ballet og sang til, kan give et lille indblik i den nok ikke uvæsentlige dimension ved »det frække«, som går på at man for at drive kedsomheden på flugt og få lidt spænding i hverdagen kan benytte sig af kontroversielle udtryksmåder. Dette billede, synes jeg, giver et fint indblik i den kreativitet, som udfolder sig i brugen af traditionsmateriale. Man gentager ikke bare, hvad man har lært, men man bygger videre på det og får det til at leve i øjeblikket, i nuet.

Den lille Lise på Rød stue er et eksempel på, at børnekulturens oprør mod »det voksne« mageligt kan være skjult for de voksne. Hun gør det forbudte, men i hemmelighed, uden at de voksne ved det. Pointen ved det hele er, at hun mentalt får lavet et alternativ – hun redder skindet på næsen. Et skjult oprør er stadig et oprør . . .

Trekløveret Sara, Pavin og Mette bruger derimod det frække i en indbyrdes markering og i en ydre manifestation af sig selv som gruppe i modsætning til de voksne og i modsætning til de Søde Piger.

Den sidste situation er et skoleeksempel på det helt gammelkendte tema, som hedder: børneflokkene driller voksne. Man er på tur. Det er hyggeligt. Og så skal man lige gå til grænsen for det tilladelige. Det i sig selv er en stor triumf – og det er skægt, spændende og en lille smule farligt. Faren er dog til at overse i og med at børnene er en flok og alle gemmer sig bag ved alle andre. Sikkert og bekvemt er det og de voksne er ikke i et humør så de kan finde på at tage det ilde op. Det er en fredsommelig leg med grænser.

Om børns kultur

Unger er frække og uopdragne i forskellig grad og de markerer deres forskellighed i forhold til voksenverdenen. De gør oprør mod og tager afstand fra det, de ikke forstår eller måske nok forstår men ikke synes om. Børns kultur – hermed mener jeg børnenes *helt* egen kultur – den er undertrykt, den er ikke accepteret som en ligeværdig del af verden. Børnekulturen har det vilkår til fælles med den folkelige kultur i øvrigt, at den er en modkultur. Den lever i skyggen af en anden og højere værdsat kultur. Samtidig med at den er et alternativ og en protest – noget andet – er den også meget tæt forbundet til den kultur/samfundsklasse/norm som den er forskellig fra. Den relaterer sig hele tiden også til det, den ikke er. Heri er den nok ligesom alle andre kulturer – man definerer sig selv ved at definere andre.

Børnene er marginaliserede i vores samfund. De er isolerede og udelukkede fra »det virkelige liv«, de steder, hvor tingene virkelig sker, bestemmes og formes. Men børnenes historie er ikke kun historien om undertrykkelse og usynliggørelse, det er også historien om, hvordan de udelukkede selv udelukker andre/verden. Hvordan »det virkelige liv« bliver uvirkeligt. Hvordan de fortabte ikke blot overlever men også bliver bevidste og skabende.

Eksistensen af børnenes kultur er måske den virkelige årsag til, at mennesker på trods af alle odds »overlever« deres barndom og bliver levende, voksne, ansvarlige, poetiske og stærke når de postes ud af den anden ende af det system, som skulle forme dem og gøre dem medgørlige . . .

Men er det alle, som overlever?

Jeg tror, at folk med forskelligt held kommer ud af deres barndom. Her kommer vi tilbage til de Søde og Frække Piger. Det kan være et emne for fremtidig forskning at forsøge at afdække om der er nogen sammenhæng mellem barndommens forskellige pigeroller og voksenlivets lige så forskellige kvinderoller.

Om forskning i folkeminder

Man kan spørge sig selv, hvor folkloristikken bliver af i alt dette. Jeg vil forsøge at give et bud på det.

Netop i denne sammenhæng vil jeg gøre mig til fortæller for den kontekstuelle analyse, dvs. en forståelse af folkeminderne ud fra sammenhængen. Man kan ikke forstå traditionen løsrevet fra den situation, hvori den lever og bliver brugt. Det er meget tydeligt, at børnene lægger grundlæggende forskellige betydninger i deres kulturelle råmateriale. Disse betyd-

ninger kunne man ikke få en forståelse for, hvis ikke man vurderede sangene og ordene i deres sammenhæng.

Folkekulturen i almindelighed og børnekulturen i særdeleshed er jo karakteriseret ved sine mange variationer og forskelligheder og denne egenskab viser sig også på et så begrænset område som dette. Mange af disse nuancer og forskelle, mener jeg, er næsten umulige at opfatte når man på klassisk vis går ud for at samle folkeminder ind. Konteksten, sammenhængen, betydningen kan man næsten kun indfange, hvis man lærer folk at kende og på sin vis bliver en del af deres hverdag.

Jeg vil vende tilbage til scene 4, hvor jeg er så heldig at komme til at overhøre Sara, Pavin og Mettes snak om og indbyrdes brug af nogle frække sange. Her får vi et glimrende og ellers ikke dokumenteret indblik i selve traleringsprocessen. Vi ser, hvordan sangene gives videre fra den ene til den anden og vi hører børnene tale om erfaringer med brugen af dem. Til og med fornemmer vi den kulturelle forskydning mellem de danske børn og indvandrerpigene og vi ser hende blive en del af det danske mønster – i det mindste når hun er væk hjemmefra. Denne form for kulturmøde er i sig selv meget spændende og det er måske i sådanne situationer, at folkeminderne lever stærkest . . .

Vi ser, at folkeminderne/traditions materialet og beherskelsen af det er forbundet med status. Sara har så travlt med at hævde sig, at hun overdriver helt ud i det absurde. Det ender med, at selve ritualet/erfaringsudvekslingen forsvinder ud i det surrealistiske. Virkeligheden vendes på hovedet – ordene begynder at leve deres eget magtfulde liv. Det er en leg med ord, meninger og betydning. Hendes historie er ikke sand (den kunne knap nok være det overhovedet) – men det er fortryllende at høre den fortalt som om den var. Pavin får lov at forblive i uvished med hensyn til »sandhedsværdien« af Saras påstande. Sara undgår nemt at forsvare sin historie ved at fortsætte med noget andet interessant.

Alle disse ting har med betydning og funktion at gøre. Folkeminderne bliver brugt og har en funktion i hverdagen. Netop her ser vi dem brugt i kommunikationsprocessen – ungerne meddeler hinanden *hvad* de tør og *at* de tør (jf. scene 2 og 3) og de kommunikerer et billede af sig selv og omgivelserne til hinanden. Denne kommunikative brug af traditions materialet former og formes af gruppen eller *fællesskabet*, som jo er et vigtigt ord i traditionsforskningen. Gruppe og gruppetilhørsforhold er vigtige elementer i individets skabelse af sit selv billede og traditions materialet bliver blandt børn brugt meget flittigt i denne identifikationsproces. Ved at studere brugen af traditionen i de aktuelle situationer, bliver vi forhåbentlig i stand til at få en fornemmelse af hvilket verdensbillede eller hvilken »kosmologi« denne brug er udtryk for. Vi kan måske blive klar over, hvad sangene,

ordene, remserne, gåderne, sagnene osv. betyder *for de folk, som bruger dem*. Vi kan måske lære noget om hvilke normer og værdier, som er herskende.

Vi kan altså notere os følgende: Traditionen (i dette tilfælde børnekulturens frække repertoire) har en udadvendt funktion (kommunikation af roller, tilhørsforhold, normer osv.) og en indadvendt funktion (identitetsskabelse, opøvelse og indlæring af værdier osv.). En tredje ikke uvæsentlig funktion er den æstetiske. Behovet for rytme, rim, poesi, humor i en form, som i sig selv kan være målet. Det er dejligt at udfolde sig i ord, bevægelser og lyd – bruge sig selv i det hele taget. Som Maja, der danser ballet mens hun synger eller som Carola, der kan lide at synge sange ind på bånd.

Det, som især er spændende ved traditionen, er dens dynamik og forandring, som er kombineret med stabilitet og fortsættelse. Selve traditionen er netop karakteriseret ved denne blanding af stilstand og dynamik. Derfor må vi som folklorister også søge at (be)gribe begge. Vi må være klar over folkemindernes historie osv., og vi må forsøge at få et billede af de særlige betydninger, som de får ved forskellige lejligheder og til forskellige tider. Essensen af og styrken ved faget folkemindvidenskab/folkloristik er netop forsøget på at komme i øjenhøjde med traditionen og en erkendelse af, at vi ikke bliver kloge nok ved blot at se det hele lidt fra oven.

Summary

Children's folklore at eye-height

Collectors of folklore have usually, and with success, concentrated on collecting items of folklore such as songs, tales, and proverbs, but they have been less successful at collecting information about the situations in which these items live and function. The article tries to show how »dirty« words and songs are being used by the children in a day care centre in Copenhagen. This is done in the hope of getting a hold of the meaning of this folklore from the point of view of the children themselves, and to get a grasp how it is being used and how it functions in action.

The author shows how the songs and words (folklore items) are being used for very different purposes by different children in the day care centre. Differences between boys and girls are shown as well as differences between »sweet« and »naughty« girls. These latter categories are rooted in a concept which includes a differentiated approach to sex roles, and they are defined by the extent to which they conform to the expectations of the grown-up world. The »sweet« girls often use dirty words and songs to communicate their good manners and loyalty to the grown-ups. The »naughty« girls can use the folkloristic material in a manifestation of their dissociation from the demands of the adults, demands of tractability and adaptation. The rebellious and submissive traits of folklore are illustrated by examples of children's lore, and it is emphasised that the meaning of a song or word can vary, depending on the actual context, the situation in which it comes into use.